

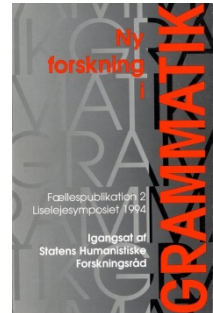
Ny Forskning i Grammatik

Titel: Valens og grammatiske relationer

Forfatter: Michael Herslund

Kilde: P. Durst-Andersen og J. Nørgård-Sørensen (red.).
Ny Forskning i Grammatik 2, 1995, s. 48-72

URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/nfg/issue/archive>

© Forfatterne og Odense Universitetsforlag 1995

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre numre af *Ny Forskning i Grammatik* (1993-2012) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Valens og grammatiske relationer

Michael Herslund
Franskprojektet

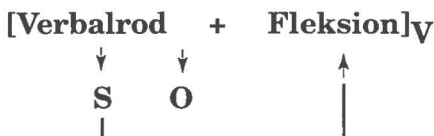
Denne tekst er en tilpasset udgave af ét kapitel af vores beskrivelse af valens og transitivitet. Kapitlet indgår som anden del i den kontekst, der fremgår af følgende oversigt:

Valens

- Valens og sætningsled
- Valens og grammatiske relationer
- Subjektrelationen
- Objektrelationen
- Intransitivt subjekt
- Adjektrelationen

0. Verbum og valensled

Verbet har en helt central rolle i sætningsopbygningen: som leksikalsk enhed bestemmer verbalroden gennem sine valensspecifikationer, hvilke nominale sætningsled der kan forekomme, og det finitte verbums fleksion placerer og aktualiserer verbalsituationen, og dermed sætningen, i tid/realitet og tekst. Denne dobbelte funktion afspejles i de nominale valensled: disse er alle determinerede af verbets (rodens) leksikalske specifikationer, men ét af dem er fundamentalt (objekt eller intransitivt subjekt) og indgår en specielt tæt forbindelse med verbet, danner et **syntaktisk prædikat**, mens et andet (subjekt), samtidig med sin valensafhængighed af verbet, indgår forbindelse med fleksionen og derigennem konstituerer **prædikationen**, hvorved der dannes en **proposition**, dvs. en betydningsenhed, der kan tillægges en sandhedsværdi:

Verbet styrer gennem sine valensspecifikationer S og O, men S

styrer på sin side fleksionen og derigennem **verbalet**, så at man kan sige, at V og S gensidigt styrer hinanden (traditionelt udtrykt ved **nexus, solidaritet, o.lign.**).

1. Semantiske roller og valensled

Verber denoterer relationer mellem entiteter. Sådanne relationer mellem entiteter kan vi kalde sagforhold eller **verbalsituationer**. Dette kan udtrykkes semantisk ved at sige, at verber er **semantiske prædikater** og de nominale led er **argumenter** for sådanne prædikater.

Meget abstrakt kan man sige, at verber ikke er andet end relationer mellem forskellige roller, som de forskellige deltagere i sagforholdet spiller (cf. Herslund 1988b); ontologisk er det selvfølgelig sådan, da man jo ikke kan udpege en verbalsituation i virkeligheden **uden** at inddrage de entiteter, der bærer den, mens entiteterne i de fleste tilfælde sagtens kan udpeges (f.eks. personer og ting). Dette har væsentlige kognitive konsekvenser, som for eksempel påpeget af Langacker: »Finally, an interaction does not exist independently of its participants. Though we can perfectly well conceptualize an object separately from any interaction involving it, the conception of an interaction inherently presupposes some reference - however vague or schematic - to the entities through which it is manifested. Objects are therefore **conceptually autonomous**, and interactions are **conceptually dependent**« (1991:14).

Således denoterer *donner* ikke andet end relationerne mellem en 'giver', en 'givet ting' og en 'modtager', *envoyer* relationerne mellem en 'afsender', en 'sendt ting' og en 'adresse (sted)' eller 'modtager', *assassiner* relationen mellem en 'morder' og et 'offer', *renverser* mellem en 'vælder' og en 'væltet (ting)', *pénétrer* relationen mellem en 'indtrænger' og et 'sted', etc. Hvert verbum denoterer således et helt specifikt sæt af roller, som er unikke for lige netop det verbum. Men alle disse enestående roller kan alligevel fordeles i et par store, generelle klasser: 'den handlende', Agent, 'den handlingen går ud over', Topos (eller Patient), 'det sted hvor noget hævner', Locus, etc. (se f.eks. Korzen et alii 1983, Herslund og Sørensen 1985). Man kan i denne forbindelse tænke på de

makroroller, som lingvister som Dixon (1979) og Foley og Van Valin (1984) bruger til beskrivelsen af grænsefladen mellem semantik og syntaks, 'actor' - 'patient', eller 'actor' - 'undergoer':

<i>donner</i>	(Agent, Topos, Locus)
<i>envoyer</i>	(Agent, Topos, Locus)
<i>assassiner</i>	(Agent, Topos)
<i>renverser</i>	(Agent, Topos)
<i>pénétrér</i>	(Agent, Locus)

De argumenter, der udfylder de huller, de semantiske prædikater medfører, får således tilskrevet nogle generelle roller, mens de mere specifikke aspekter ved disse roller udtrykkes i verbal-rodene, som for eksempel forskellen mellem *donner*, *décerner*, *prêter*, *attribuer*, etc.:

<i>donner</i>	}	(Agent, Topos, Locus)
<i>décerner</i>		
<i>prêter</i>		
<i>attribuer</i>		
(...)		

Man har ved alle disse verber samme rollesæt, men verbalrodens indhold kvalificerer disse roller forskelligt ved hvert enkelt verbum.

De semantiske roller er del af verballeksemet's leksikalske information og kan for så vidt kun kunstigt isoleres fra denne. Der er derfor tale om en abstraktion, når vi tildeler verber sådanne roller, som heftes på deres argumenter.

2. Grammatiske relationer

Nu udtrykker naturlige sprog ikke de semantiske roller direkte. Som vi har set, er der i virkeligheden lige så mange semantiske roller som der er verber. Selv om rollerne kan samles i nogle store generelle hovedtyper, så generaliserer naturlige sprog endnu mere og samler det semantiske prædikats argumenter med tilhørende semantiske roller i nogle få syntaktiske mønstre. Dette sker ved at argumenterne (med tilhørende roller) tilordnes et system af gram-

matiske relationer (ledfunktioner). De grammatiske relationer (GR) oversætter altså semantiske relationer mellem prædikater og argumenter til syntaktiske udtryk (cf. 10.) ved at tildele argumenterne nogle helt præcise funktioner, som hver for sig bidrager til sætningsopbygningen (cf. Herslund 1988b:7). Sammen med de universelle hovedprincipper, at der kun kan være én manifestation af hver GR per verbum, og at hvert argument kun kan manifestere én GR er det verbets valensspecifikationer, der tildeler GR og derfor determinerer den syntaktiske realisering, og dermed i et videre perspektiv fastlægger de sætningstyper, der eksisterer i et givet sprog. Men de grammatiske relationer har en yderligere vigtig funktion: i og med at de determinerer den syntaktiske manifestation af de semantiske relationer, forbereder og tilpasser de dem til forskellige **pragmatiske funktioner**, for eksempel tema-remastrukturering:

Semantiske relationer	Præd ($x_{\text{Agent}}, y_{\text{Topos}}$)
	↓
Grammatiske relationer	NP _S [VP V NP _O]
	↓
Pragmatiske funktioner	Tema - Rema

S-relationen bidrager således i det kanoniske tilfælde til at tematisere Agent-rolle, mens passiv og medial diatese ved at undertrykke denne rolle bidrager til at tematisere en anden rolle via promovering af O til S-relation. Derved fremstår GR som bindeled mellem semantik og pragmatik, dvs. de struktureringsprocesser, der har med den enkelte sætnings integration i en (kon)tekst at gøre.

3. Subjektrelation og prædikation

Verber denoterer **typer af situationer**. Hvilke typer situationer der er tale om, præciseres af valensen og af argumenterne, herunder naturligvis disses semantiske roller.

En type kan aktualiseres som særlig instans. Typen:

renverser (Agent, Topos)

kan for eksempel instantieres af sætningen:

La petite fille a renversé le grand vase bleu.

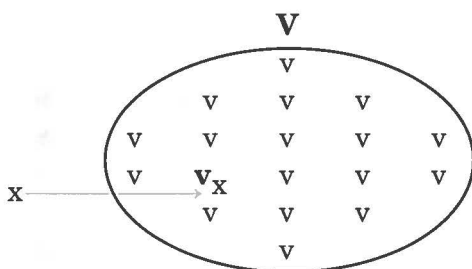
Den specielle udgave af typen identificeres ved at blive placeret i tid og realitet. Denne identifikation hænger nærmere sammen med udnævnelsen af et subjekt og dettes specielle forhold til verbalet, udtrykt i kongruensen.

Billedligt talt kan man sige, at »strømmen« sluttet ved dannelsen af en subjektrelation og at der »tændes« for prædikatet, der nu placerer situationen i tid og realitet: at der er blevet »tændt« for prædikatet vises af den finitte fleksion, og at det er subjektet, der har »tændt«, vises af kongruensen mellem subjektet og den finitte fleksion. Dette billede svarer meget godt til Martinets karakteristik af subjektfunktionen som den at **aktualisere** prædikatet: »Dans beaucoup de langues, le fait qu'un monème s'emploie dans une situation bien définie, de la bouche d'un certain locuteur, dans des circonstances particulières, ne suffit pas à concrétiser suffisamment une des virtualités sémantiques que comporte sa signification pour en faire un énoncé linguistiquement satisfaisant (...) Il convient, comme on dit, d'**actualiser** le monème. Il faut, pour ce faire, un contexte, c'est-à-dire, au minimum, deux monèmes dont l'un est plus spécifiquement porteur du message et dont l'autre peut être considéré comme l'actualisateur« (1960:123). Denne opfattelse er heller ikke langt fra Jespersens karakteristik af **nexus**: »The difference between junction and nexus can, perhaps, be appreciated by means of my old comparison: a junction is like a picture, a nexus like a drama. Junction is agglutination, nexus is fusion. A junction describes, a nexus puts something in action, sets something going. Junction is static, nexus dynamic (...) we get nearer the simple truth by saying that *a junction serves to make what we are talking about more definite or precise*, while *a nexus tells us something* by placing two (or more) definite ideas in relation to one another« (1937:120 s.).

Dette kan også udtrykkes i logiske termer: et argument er en individuel term (et individ), et prædikat er en generel term. Ved

prædikationen udnævnes et givet individ til ansvarligt, dvs. den generelle term, verbalsituationen, laves om fra type til instans, en speciel udgave af verbalsituationen, som hævdes at være sand om og at **identificeres** ved den individuelle term, subjektet. Omvendt er den individuelle term, subjektet, helt uafhængig af og kan ikke identificeres ved den generelle term.

Forholdet kan også udtrykkes i mængdetermer. Verbalsituationen som type kan forstås som en uendelig mængde af instanser eller eksemplarer. Ved at blive koblet til en speciel individterm udpeges og identificeres et medlem af denne mængde:

Nu er sætninger i naturlige sprog ikke bare beskrivelser af sagforhold, verbalsituationer. De er udsagn eller domme, **propositioner**, om sådanne sagforhold. En verbalsituation som type - prædikat + argumenter - kan ikke være hverken sand eller falsk; en verbalsituation som speciel instans - subjekt + prædikat - derimod kan finde sted eller ej. Dette indebærer, at propositionen, der denoterer den, kan erklæres sand eller falsk. En **proposition** er altså en sproglig størrelse, der kan tilskrives en **sandhedsværdi**. Stillet over for en proposition er det altså meningsfuldt at spørge, om den er sand eller falsk. Denne evne til at få tilskrevet en sandhedsværdi skal skelnes skarpt fra en **sætnings sandhedsbetingelser**, som naturligvis afhænger af både prædikatet, af alle argumenternes identitet og af eventuelle frie tilføjelser. En sætning som:

La petite fille a renversé le grand vase bleu dans le salon jeudi matin.

er naturligvis ikke sand, hvis begivenheden er indtruffet om onsdagen i spisestuen. Men dette rækker ikke ved det faktum, at det er meningsfuldt at spørge, om sætningen er sand eller falsk. Men det er omvendt ikke meningsfuldt at spørge, om følgende strukturer er sande eller falske:

- a. *renverser* (x, y)
- b. *renverser qc.*
- c. *renverser un vase*

Ved at definere propositionen som en sproglig enhed, der har en sandhedsværdi, lægger vi os tæt op ad den filosofiske tradition, som blandt andet repræsenteres af Strawson: »A truth-or-falsity yielding combination we call a propositional combination« (1974:21) og Searle: »To predicate an expression »P« of an object R is to raise the question of the truth of the predicate expression of the object referred to« (1969:124).

Vores opfattelse af GR ligger ikke langt fra analysen hos Haberland og Thomsen (1994) - som på deres side ikke ligger langt fra Givón (1984:135 ss.) - hvor GR ses som relationer mellem semantiske roller (det ideationelle domæne) og pragmatiske funktioner (det tekstuelle domæne): »The intersection between topicality and transitivity is Grammatical Relations. Thus, the subject prototype is primary argument-cum-primary topic, the direct object prototype secondary argument-cum-secondary topic, and the indirect object prototype tertiary argument-cum-tertiary topic« (1994:177). I denne model ses S altså som primær (intern) topik og O som sekundær (intern) topik, idet **topik** defineres kontekstuaafhængigt som det, et givet udsagn ('judgment') handler om. Dette »handler om« ('aboutness') er ikke så forskelligt fra vores propositionskonstituerende funktion eller Searle's idé om prædikatets sandhed om subjektet, citeret ovenfor. Men S er i vores opfattelse et rent relationelt fænomen med en given funktionel rolle (propositionskonstituering), som bidrager til, men som ikke kan afledes fra pragmatiske fænomener som tema eller topik. Dette forhindrer naturligvis ikke, at S i default-tilfældet falder sammen med topik og tema. I Haberland og Thomsens analyse er subjekt en grammatikalisering

af den pragmatiske funktion topik.

At et af prædikatets argumenter således indtager en privilegeret position i sætningsdannelsen, fremgår blandt andet af, at S er den eneste GR, der skal forsvinde, når en struktur ikke længere skal have status af sætning, altså »desententialiseres«, cf. Lehmann 1988:197: »The subject is the first of the verbal actants to be affected by desententialization«. Dette ser ud til at gælde helt universelt og viser, at subjektet har en central rolle i sætningsdannelsen: når noget desententialiseres - diverse underordnede verbale strukturer - så begynder man selvfølgelig ikke med et eller andet tilfældigt argument, men lige præcis med det argument, der er ansvarligt for sætningsdannelsen, subjektet.

4. Objektrelation og prædikat

Blandt deltagerne i verbalsituationen og dermed blandt de argumenter, som prædikatet åbner plads for, er der et, der er grundlæggende eller fundamentalt i den forstand, at man slet ikke kan forestille sig verbalsituationen uden denne deltager, som f.eks. af Martinet er blevet karakteriseret som »the most obvious complement of the predicate« (1962:151) og af Marianne Mithun som »the most immediately or directly involved participant« (LK 14.9.93). Dette argument associeres oftest med den semantiske rolle Topos. Til at illustrere dette kan man tage et verbum som *casser*:

a. **Le fil** casse.

b. Jean casse **le fil**.

I disse eksempler er det klart nok det fremhævede syntagma, *le fil*, der er fundamentalt (»hvis der ikke er noget der knækker, så bliver der ikke knækket«). At det er *le fil* og ikke *Jean* der er det fundamentale argument, fremgår grammatisk af den intransitive konstruktion i a. Denne egenskab - at kunne have det samme argument som objekt i en transitiv og subjekt i en intransitiv konstruktion - er speciel for *casser* og en række andre verber (**symmetriske verber**). I mange tilfælde, ved andre prædikater, er det sandt, at flere deltagere/argumenter er nødvendige for identifikation af verbalsituationen; dette er f.eks. tilfældet ved verber som *lire*

og *tuer*, hvor begge argumenter (både subjekt og objekt) er nødvendige for, at man kan forestille sig verbalsituationen, dvs. der skal både være en 'læser' og en 'tekst', både en 'dræber' og et 'offer'. I sådanne tilfælde kan man altså ikke umiddelbart direkte udpege det fundamentale argument. Men det kan man indirekte.

Hvis man i første omgang indskrænker diskussionen til overgangsverber og som udgangspunkt tager følgende model (cf. Grimshaw 1990, Durst-Andersen 1992):

så er det, ved verber som *casser* (i den transitive anvendelse) og *tuer*, let at se, at begge deltagere er involveret i første delsituation, aktiviteten, mens kun én af dem er involveret i sidste delsituation, den resulterende tilstand. Det er den deltager, der er involveret i den sidste delsituation ved overgangsverber, der er det fundamentale argument. Og vi kan generalisere denne betragtning til alle verber: **notionelt** er det fundamentale argument det argument, der behandles lige som det fundamentale argument ved overgangsverber, altså f.eks. objektet ved et verbum som *lire*; **grammatisk** identificeres det fundamentale argument derfor, som det argument, der kan være S i en prædikativ struktur med tilstandsbetydning:

$x \text{ écrire } y \rightarrow y \text{ est écrit}/^*x \text{ est écrit}$

$x \text{ arriver } \rightarrow x \text{ est arrivé}$

Og vi kan sige helt generelt, at et prædikats fundamentale argument tilskrives den grammatiske relation O i transitiv konstruktion, S i intransitiv. Derved fremstår O og det intransitive subjekt, S_1 , som de **fundamentale GR**, de til verbalet tættest knyttede led, både leksikalsk og syntaktisk. Uden at ophøje begrebet til nogen central teoretisk status kan man kalde den relationelle enhed (som ikke behøver at være en syntagmatisk enhed), der derved dannes, for et **syntaktisk prædikat**, en enhed som det ofte kan være nyttigt at henvise til.

5. De to relationer

Denne skelnen mellem to slags relationer, den **propositions-konstituerende** relation, **S**, og den **prædikatskonstituerende** relation, **O** eller **S_i**, er fundamental for sætningsopbygningen. Men som vi har set, så kan samme argument antage begge relationer samtidig; dette er tilfældet med det intransitive subjekt. Og man kan stille det spørgsmål, om denne identifikation af de to relationer ikke genfindes i en mere »primitiv« syntaktisk organisering. Hvis skelnen mellem de to typer relationer er typologisk karakteristisk for de såkaldte nominativ-akkusativ-sprog, som fransk hører til, så ser det snarere ud til, at de såkaldte ergativsprog konstant identificerer de to relationer - altså konstruerer sætninger intransitivt - således at et og samme argument på én gang er prædikats- og propositionskonstituerende. Det karakteristiske ergativtræk er jo netop, at de funktioner, som de fleste fremstillinger kalder O og S_i (og som ville være O og S_i i tilsvarende sætninger i nominativ-akkusativ syntaks) behandles morfologisk ens, mens det transitive subjekt behandles for sig, som i følgende eksempler fra grønlandsk, hvor 'hunden' står i samme kasus, absolutiv, i begge strukturer, mens 'kvinden' står i kasus ergativ (eller relativ):

Qimmeq aterpoq.

'Hunden går ned'

Arnap qimmeq takuvaa.

'Kvinden ser hunden'

Når de to relationer på fransk realiseres på samme måde, får man strukturer, der minder om denne ergativ-organisering, som i en vis forstand er mere »primitiv« eller basal. Og det er faktisk hvad man finder i visse nedgraderede strukturer, kausativkonstruktion og komplekse nominalsyntagmer, cf. følgende eksempler, hvor O og S_i behandles ens ((*de*) NP), mens S_t har en speciel markering (*par* NP), lige som i de grønlandske eksempler ovenfor:

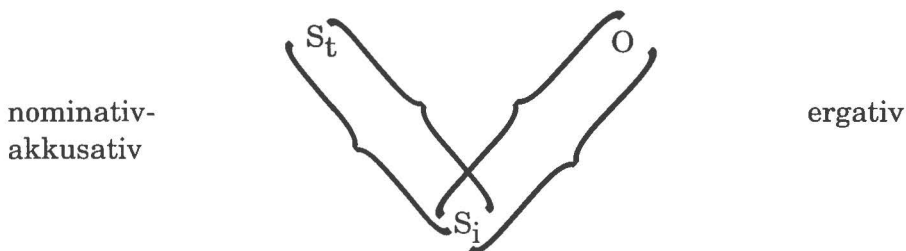
Guillaume a fait venir l'évêque.

Guillaume a fait chercher l'évêque par ses Normands.

l'arrivée de l'évêque
la recherche de l'évêque par les Normands

Disse konstruktioner kan ses som afspejlende en ergativ struktur, dvs. en syntaktisk organisering, som konsekvent identificerer den prædikats- og den propositionskonstituerende funktion (cf. Herslund 1982, 1988a, 1991).

I stedet for at se de to hovedarter af syntaktisk organisering:

som definerende to adskilte syntaktiske typer, kan man se dem som grundlæggende alternativer, som optræder i vekslende blandinger i de fleste sprog, eller som to parallelle linjer i et partitur, hvor man snart spiller på den ene, snart på den anden. Således vil nogle sprog være ret rent det ene eller det andet - baskisk er et eksempel på et meget rent ergativsprog - mens andre er mere blandede og som for eksempel grusisk eller hindi lader syntaktisk organisering hænge sammen med verbalaspekt. Fransk er som de fleste europæiske sprog helt overvejende nominativ-akkusativ - S_t og S_i kodes i langt de fleste tilfælde éns forskelligt fra O - men vælger altså den ergative løsning i enkelte konstruktioner.

6. Transitivitet

Med antagelsen af de to grundfunktioner, propositions- og prædikatskonstituering har vi samtidig indført en skarp skellen mellem transitiv og intransitiv konstruktion. Disse to typer konstruktioner skelnes ikke blot ved tilstedeværelsen af en O -relation i den transitive, men lige så meget ved S -relationens forskellige status i de to typer: de to grundfunktioner er i den transitive konstruktion fordelt på to argumenter; i den intransitive varetages de af det samme argument:

Transitiv: S V O

└──────────┘

prædikat

└──────────┘

proposition

Intransitiv: S V

└────────┘

prædikat

└──────────┘

proposition

De forskellige GRs egenskaber kan altså fremstilles som følger:

	S_t	S_i	O
Prædikatskonstituering	-	+	+
Propositionskonstituering	+	+	-

hvoraf det fremgår, at S_t og O intet har til fælles, mens S_i har egenskaber til fælles med dem begge to, ja forener i sig de to forskellige funktioner.

7. Diatese

Vores transitivitetsbegreb bygger altså på de to forskellige roller, vores GR spiller i sætningsopbygningen: prædikats- og propositionskonstituering. Den grundlæggende asymmetri mellem S og O, som disse to funktioner skaber, genfindes i fænomenet diatese, dvs. systematiske valensændrende operationer, der afleder sætninger af andre sætninger: mens der er diateseregler, der så at sige »promoverer« O til S, så findes der ingen tilsvarende regel, der »degraderer« S ved at lade det overtage en tømt O-relation.

Diatesen, dvs. passiv og medium (refleksiv), virker på den måde, at den transitive strukturs S fjernes og O promoveres til S. Men da O gennem sin status som fundamental GR ikke kan løsrives fra sin tætte sammenknytning med verbet i det syntaktiske prædikat, og da O ikke bare kan blive stående, fordi der skal være en propositionskonstituerende GR, må resultatet nødvendigvis blive dan-

nelsen af en intransitiv struktur, hvis S jo, som vi har set, forener propositions- og prædikatskonstituering:

Aktiv

On a ouvert **la porte**_O.

Medium

La portes s'est ouverte.

Passiv

La portes a été ouverte.

Vores beskrivelse af GR og transitivitet forudsiger altså, at sætninger afledt ved disse diateseoperationer kommer til at se ud, som de gør, dvs. der dannes intransitive strukturer.

8. Adjektrelationen

Med de to grundlæggende relationer, propositions- og prædikatskonstituering, er der for så vidt ikke plads til mere rundt om verbet. Den eneste mulighed for at specificere flere valensled er derfor en »gentagelse« af disse to relationer. En sådan gentagelse finder vi i visse verbers evne til at danne en ny underordnet eller **sekundær prædikation** mellem deres fundamentale argument og et andet argument, som kanonisk har den semantiske rolle Locus, og som vi kalder **Adjekt** (A).

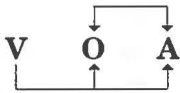
Dette fænomen er velkendt for den traditionelle grammatik, der altid har erkendt en speciel relation i forbindelse med subjekts- og objektsprædikativer. I vores beskrivelse dækker denne tredje relation, Adjekt-relationen, imidlertid foruden disse også en lang række andre af traditionel og strukturel grammatiks ledfunktioner så som indirekte objekt, dativobjekt, præpositionsobjekt og valensbestemt stedsadverbial (»lokativobjekt«).

I tidligere fremstillinger (Herslund og Sørensen 1985, 1987, Herslund 1988a, 1988b) blev betegnelsen '**indirekte objekt**' (IO) brugt om disse ledfunktioner. Denne betegnelse var ikke heldig, og vi har derfor indført den nye term, **Adjekt**, til at betegne det samme som IO i de tidligere fremstillinger. Termen har allerede været brugt i forskellige kontekster (Sørensen 1988, Herslund 1989,

Herslund og Sørensen 1993b, Sørensen 1993, Herslund og Sørensen 1994, Herslund 1994) og er konstrueret ud fra følgende overvejelser:

1. Termen er en nydannelse, der ikke har været brugt før. Der klæber altså ingen uheldige konnotationer til den (men se pkt.3.)¹.
2. Den er dannet parallelt med *subjekt* og *objekt* i overensstemmelse med reglerne for orddannelse på latin. Termen kan derfor umiddelbart oversættes til fransk (*adjet*) og engelsk (*adject*).
3. Hvis termen minder om noget, så minder den om *adjektiv*, og det er en heldig association, da det specielle ved A-relationen netop er dens prædikative karakter. For detaljer se Herslund og Sørensen 1985, 1993b, Herslund 1988a, Sørensen 1993.

Den relation, der indføres med A-relationen, er altså af dobbelt natur, idet den på én gang udspinder sig mellem verbet og A-syntagmaet og mellem dette og verbets fundamentale argument. Vi indfører altså ikke nogen nye begreber, men bygger stadig op ved hjælp af grundbegreberne **prædikat** og **argument**, og det heraf afledte begreb **prædikation**:

Det er ikke vanskeligt at se denne dobbelthed i strukturer med objektsprædikat, hvor den sekundære prædikation markeres eksplicit ved kongruens mellem O og A (prædikativet):

Jérôme a rendu **sa femme** furieuse.

Det er det heller ikke i den tilsvarende intransitive struktur med subjektprædikat, hvor Ss kongruens med verbalet udtrykker dets propositions- og prædikatskonstituerende funktion (det er et S_i!), mens dets kongruens med prædikativet udtrykker den sekundære prædikation:

Sa femme devient furieuse.

De to konstruktioner fremstår således som henholdsvis den transi-

tive og den intransitive manifestation af samme grundstruktur.

Når det drejer sig om de andre, præpositionelle, manifestationer af A-relationen, så er der intet i det sproglige udtryk, der tillader at erkende den sekundære prædikation direkte. Her er man altså henvist til semantiske parafraser. Når det drejer sig om lokative strukturer, kan man se, hvorledes verbet udtrykker en placering af referenten for det fundamentale argument i forhold til referenten for A-syntagmet (A_{loc}). Dette forhold er det, vi udtrykker ved at antage eksistensen af en sekundær prædikation mellem den fundamentale GR og A. Den sekundære prædikation kan udtrykkes ved en semantisk parafrase med symbolet ETRE, som denotere betydningen 'placering':

- a. Jérôme a envoyé sa femme à Nice.
Sa femme est arrivée à Nice.
- b. 'sa femme ETRE à Nice'

Parafrasen b. ekspliciterer en del af betydningen af *envoyer* og *arriver*, og denne del falder i dette tilfælde sammen med den anden delsituation, vi antager for overgangsverber (cf. 4.). Det bemærkelsesværdige er nu, at der ikke eksisterer noget transitivt verbum, hvor det er med S_t , at man kan konstruere en sådan parafrase, dvs. at det aldrig er tilfældet, at referenten for S_t -syntagmet placeres i forhold til referenten for A-syntagmet: S_t er ikke involveret i den anden delsituation ved overgangsverber, cf. 4. ovenfor.

Det samme gælder de to andre undertyper af A-relationen, som begge kan ses som »afblegede« eller metaforiske lokative strukturer, A_{neu} og A_{dat} .

Udgangspunktet for analysen af den neutrale A-relation, A_{neu} , er det forhold, at mange verber veksler i deres konstruktion mellem A_{loc} og A_{neu} (se Herslund 1988a), hvor A_{neu} ret klart er en metaforisk udvidelse af den lokative grundbetydning. Et skoleeksempel på dette er verbet *amener*:

A_{loc}: Jérôme a amené sa femme **au concert**.
 Jérôme **y** a amené sa femme.
 Jérôme a amené sa femme **là-bas**.
Où Jérôme a-t-il amené sa femme?

A_{neu}: Jérôme a amené sa femme **à changer d'avis**.
 Jérôme **y** a amené sa femme.
 Jérôme a amené sa femme **à cela**.
A quoi Jérôme a-t-il amené sa femme?

Som man ser, skelnes de to typer ved forskellige pronomielle strukturer.

Analysen af den sidste A-variant, A_{dat}, bygger på samme grundlagtagelse, nemlig at mange verber følges enten af A_{loc} eller af A_{dat}, men ikke af begge på én gang (se Herslund 1988a):

A_{loc}: Jérôme a envoyé sa femme **à Nice**.
 Jérôme **y** a envoyé sa femme.
 Jérôme a envoyé sa femme **là-bas**.
Où Jérôme a-t-il envoyé sa femme?

A_{dat}: Jérôme a envoyé sa femme **au roi**.
 Jérôme **lui** a envoyé sa femme.
 Jérôme a envoyé sa femme **à lui**.
A qui Jérôme a-t-il envoyé sa femme?

Igen skelnes de to A-typer ved forskellige pronomielle strukturer, men der er også en anden, semantisk, forskel. Selv om der til dativ-strukturer kan konstrueres parafraser med ETRE lige som ovenfor:

‘sa femme ETRE au roi’

så synes dativ-strukturer at rumme noget mere, som af og til karakteriseres ved en semantisk Modtager- eller Possessor-rolle. Men det, der er karakteristisk for en ‘modtager’ eller ‘possessor’, er vel at være det ‘sted’, hvor noget placeres, blot et ‘aktivt sted’.

Og i virkeligheden har dativ en langt videre anvendelse end i kanoniske 'Modtager-Possessor' strukturer, hvor man jo frem for alt tænker på animerede referenter (se Herslund 1988a:79 ss.). Dette kan vi udtrykke ved at sige, at dativer er omvendte lokativer, hvor 'stedet' er subjekt i en parafrase, ikke længere med ETRE, men med symbolet AVOIR, der er et prædikat af samme type, dvs. det denoterer 'placering', men har den egenskab, at vælge 'sted' som subjekt (cf. at naturlige sprogs 'avoir' ofte forklares som et omvendt 'être', se Benveniste 1960:198 ss.):

'le roi AVOIR sa femme'

Et hovedargument for at antage, at de tre A-typer, A_{loc} , A_{neu} og A_{dat} , manifesterer samme relation, er altså, at de alternerer, men ikke kombineres, ved de samme verber. Et givet verbum vælger altså mellem forskellige realiseringer af sin A-relation. Og langt de fleste af de verber, der følges af et prædikativt led, et $A_{præd}$, har også den lokative og/eller andre manifestationer af A-relationen. Mest prominent blandt disse verber viser måske *être*'s forskellige konstruktioner, hvor vanskeligt det kan være at trække en præcis grænse mellem A_{loc} og $A_{præd}$:

Julie est en Espagne.

Julie est en prison.

Julie est en colère.

Julie est furieuse.

En sådan grænse behøver heller ikke at blive trukket ret præcist, da det i alle tilfælde drejer sig om den samme grundrelation, A-relationen.

Ved siden af denne hovedtype af A-relationen - prædikative led og A-syntagmer med præpositionen *à* (eller lokative varianter for denne) - findes der en anden, men mindre, hovedtype, som konstrueres med præpositionen *de* (se Herslund og Sørensen 1987:35 ss.), samt visse enkeltstående verber, der konstrueres med andre præpositioner (ib. 62 s.). Disse kan også deles i undertyper, A_{loc} og A_{neu} .

Man kan stille spørgsmålet, om ikke A-relationen er et modeksempel til hovedprincippet om kun én manifestation af GR per verbum (cf. 2.), idet man tilsyneladende har verber med flere Aer som for eksempel *parler de qc. à qn.*, *servir de qc. à qn.* eller *se plaindre de qc. auprès de qn.* Sådanne eksempler diskuteres i Herslund og Sørensen 1985:51 s., 1987:65, og det afvises, at der er tale om flere Aer ved samme verbum: ved *parler* er *à qn.* og ved *se plaindre* er *auprès de qn.* frie tilføjelser, mens *de qc.* ved *servir* nærmest er en slags modifikator.

I og med antagelsen af denne relation forener vi altså mange af de ledfunktioner, der er helt forskellige i traditionel og strukturel grammatik. Men ved at antage denne grundrelation, som manifesteres på fire forskellige måder - A_{loc} , A_{neu} , A_{dat} og $A_{præd}$ - har vi en forklaring på en række fænomener, som ikke finder nogen i den traditionelle og strukturelle grammatik: hvorfor er der ikke nogen verber, der konstrueres med både et dativobjekt og et stedsadverbial, eller med objektsprædikativ og dativobjekt, etc.? Eller mere generelt: hvorfor udelukker alle disse ledtyper gensidigt hinanden? Og mere specielt igen: hvorfor findes der ikke noget »prædikativ til præpositionsobjekt«, hvis præpositionsobjekt faktisk er et objekt, bare med præposition, som det ofte ses hævdet (f.eks. Pedersen et alii 1980:18)? Svaret på disse spørgsmål er det meget enkle, at det simpelthen drejer sig om samme relation, A-relationen; derfor kan sådanne kombinationer per princip ikke forekomme, da der kun kan være én manifestation af en given GR per sætning (cf. 2.).

Strukturer med en A-relation fordeler sig smukt i to parallelle serier, transitiv og intransitiv. I begge tilfælde ser man, at der etableres en sekundær prædikation med det fundamentale argument, O eller S_j ; denne sekundære prædikation udtrykker altså i generaliseret form den traditionelle erkendelse, at der ved direkte lokativer etableres en semantisk forbindelse mellem lokativen og O eller S_j , vores fundamentale GR, ikke mellem lokativen og S_t , cf. Keenan (1984:207 ss.):

Transitiv**A_{loc}**

Elle l'envoie à Nice.
Elle l'y envoie.

A_{neu}

Elle l'amène à la conclusion.
Elle l'y amène.

A_{dat}

Elle le donne à Jean.
Elle le lui donne.

A_{præd}

Elle le rend furieux.
(ingen pronominel struktur)

Intransitiv

Il arrive à Nice.
Il y arrive.

Il parvient à la conclusion.
Il y parvient.

Il appartient à Jean.
Il lui appartient.

Il est furieux.
Il l'est.

9. Valens og sætningstypologi

Verbernes valensspecifikationer, dvs. deres evne til at tildele deres argumenter GR, indebærer ikke blot en metode til at klassificere de franske verber (se f.eks. Herslund og Sørensen 1987), men også nogle forudsigelser om, hvilke sætningstyper der kan findes på fransk - og på sproget af samme type. En sådan sætningstypologi bygger på de seks klasser af verber, vi kan opstille ved hjælp af vores valens- og transitivitetshypoteser (cf. f.eks. Herslund og Sørensen 1987:6, 1994, Herslund 1988a:57, 1988b:21, 1994):

	+ A	- A
Transitiv	S V O A	S V O
Symmetrisk	S V O A	S V O
	↙ ↘	↙ ↘
	S V A	S V
Intransitiv	S V A	S V

Da de symmetriske verber definerer henholdsvis transitiv og intransitiv sætningstype, rummer typologien for fransk kun fire

grundlæggende sætningstyper:

	+ A	- A
Transitiv	S V O A	S V O
Intransitiv	S V A	S V

Alle simple, uafledte sætninger på fransk tilhører en af disse typer, og ingen tilhører mere end én af dem, men et givet verbum kan naturligvis have flere valensskemaer, som tillader det at optræde i flere af disse sætningstyper. De mere detaljerede forhold, typisk variationen i syntaktisk manifestation af A-relationen, foregår inden for rammerne af denne typologi. Den definerer rammerne for mulige sætninger, lige som vokaltrekanten *i - a - u* udstikker rammerne for mulige vokalartikulationer. Dette betyder, at alle afledte sætningstyper må forstås som ændringer **inden for** de rammer, skemaet udstikker: man har således ingen afledte sætningstyper med to S-relationer eller med flere A-relationer.

10. Kodning

GR kan udtrykkes eller kodes på forskellige måder. Der ser ud til universelt at findes fire slags kodning udtrykt i det syntagme, der indgår i en given GR, i verbalet eller i lineær position (cf. Lazard 1994). De fire kodningsstrategier er:

- kasus
- brug af adposition (præ- eller postposition)
- verbal indeksering
- ordstilling

Alle fire fremgangsmåder udnyttes på fransk i vekslende grader og i forskellige blandinger.

Kasus markeres kun i de personlige klitiske og relative pronominer. De klitiske pronominer skelner således i 3. person tre kasus svarende til de tre GR, S, O og A:

il	le	lui/y
elle	la	lui/y

Brug af **adposition**, som i overensstemmelse med fransks status af S V O sprog er præposition, bruges i stor udstrækning til kodning af de forskellige manifestationer af A-relationen, samt til kodning af forskellige frie tilføjelser og syntagmeled.

Brug af postpositioner findes kun helt sporadisk på fransk ved præpositioner, som oprindeligt tilhører anden ordklasse (f.eks. participier som *durant*).

En undertype af brugen af præposition har man, hvor præpositionen i stedet for at stå ved den konstituent, der skal udpeges, er integreret i verbet (cf. Lazard 1994:4 s.). Denne strategi, som er velkendt i dansk i alternationen mellem præposition og præpositionelt præfiks (*tænke på* - *påttænke*), bruges kun sporadisk på fransk (cf. Herslund 1988a:287):

Il veille **sur** sa femme.

Il **surveille** sa femme.

En sådan præfigering ledsages af en generel betydningsændring, som man ser ved konstituenten, der skifter fra A- til O-relation, dvs. fra intransitiv til transitiv konstruktion.

Ved **verbal indeksering** kan man skelne to typer. Den ene er egentlig verbal kongruens, hvor en verbalendelse viser overensstemmelse i tal og eventuelt køn med nominer, der indtager forskellige GR. På fransk findes både kongruens med S og med O, og denne kongruens afspejler de to GRs forskellige funktioner i sætningsopbygningen, idet S-kongruens er med det finitte verbal (propositionskonstituering), mens O-kongruens kun forekommer marginalt i sammensat tid med det infinitte, leksikalske hovedverbal (prædikatskonstituering).

Den anden type er gentagelse af nominalsyntagmer som klitiske pronominer ved verbalet. Denne fremgangsmåde kombinerer altså verbal indeksering og kasusmarkering - de klitiske pronominer viser kasus, se ovenfor - og findes i forbindelse med dislokering:

Cette fille, **elle** est encore revenue ce matin.
 Cette fille, on ne **la** connaît pas.
 Cette fille, je **lui** ai dit de ne pas revenir.

Flere klitiske pronominer kan kombineres og således indkode de GR, der skal tilskrives dislokerede nominalsyntagmer som i:

Moi, mon père, cette moto, **il me l'a** donnée.
Il le lui dit, Jean, tout ça, à sa mère (Martinet 1985:221)

hvor både kasus, verbalindeksering ved klitiske pronominer og kongruens koder GR.

Ordstilling indgår i den overordnede typologiske beskrivelse af fransk som et S V O sprog. Derfor er ordstillingen vel den vigtigste kodningsfaktor af GR, således at default-tilfældet er, at S kommer før, O og A efter verbalet.

Lige som de andre kodningsfaktorer kan ordstilling kombineres med en eller flere af de andre. For eksempel har man både ordstilling og verbalindeksering til at kode S:

La petite fille est sortie dans la rue.

og i den såkaldte komplekse inversion (som nok snarere bør kaldes partiel inversion) både ordstilling, kasus og de to slags verbalindeksering, kongruens og klitisk pronomen:

La petite fille est-elle sortie dans la rue?

Også på dette punkt - den mere omfattende og tildels redundante udnyttelse og kombineret af kodningsfaktorerne - viser S-relasjonen sig som en GR der grundlæggende adskiller sig fra de andre.

Henvisninger

- Benveniste, Emile. 1960. »Etre« et »avoir« dans leurs fonctions linguistiques. In: *Problèmes de linguistique générale*, 187-207. Paris: Gallimard.
- Dixon, R.M.W. 1979. Ergativity. *Language* 55.59-138.
- Durst-Andersen, Per. 1992. *Mental Grammar. Russian Aspect and Related Issues*. Columbus, Ohio: Slavica.
- Foley, W. and R. Van Valin. 1984. *Functional Syntax and Universal Grammar*. Cambridge: The University Press.
- Givón, Talmy. 1984. *Syntax. A Functional-Typological Introduction*. Amsterdam: Benjamins.
- Grimshaw, Jane. 1990. *Argument Structure*. Cambridge, Mass.: The MIT Press.
- Haberland, H. and O. Nedergaard Thomsen. 1994. Syntactic Functions, Topics, and Grammatical Relations. In: E. Engberg-Pedersen, L. Falster Jakobsen and L. Schack Rasmussen, eds.: *Function and Expression in Functional Grammar*, 153-181. Mouton de Gruyter, Berlin - New York.
- Herslund, Michael. 1982. Ergative Substructures in »Objective« Languages?. In: T. Fretheim and L. Hellan, eds. *Papers from the Sixth Scandinavian Conference of Linguistics*, 75-83. Trondheim: Tapir.
- Herslund, Michael. 1988a. *Le datif en français*. Louvain-Paris: Editions Peeters.
- Herslund, Michael. 1988b. On Valence and Grammatical Relations. In F. Sørensen, ed.: *Valency. Three Studies on the Linking Power of Verbs. Copenhagen Studies in Language, CEBAL Series* 11.3-34.
- Herslund, Michael. 1989. Remarques sur la construction causative: Réponse à Povl Skårup. (*Prépublications* 120.10-22. Aarhus Universitet.
- Herslund, Michael. 1991. Construction causative et verbes causatifs. In: H. Stammerjohann, éd.: *Analyse et synthèse dans les langues romanes et slaves*, 135-147. Tübingen: Gunter Narr.
- Herslund, Michael. 1994. Valence et relations grammaticales. *Linguistica* XXXIV.109-117.
- Herslund, M., H. Korzen, Gh. Merad et John Pedersen, eds. 1988. *Traditions et tendances nouvelles des études romanes au Dane-*

- mark. Articles publiés à l'occasion du 60e anniversaire d'Ebbe Spang-Hanssen. Études Romanes de l'Université de Copenhague 31. København: Munksgaard.*
- Herslund, M. og F.Sørensen. 1985. *De franske verber. En valensgrammatisk fremstilling. I. Verbernes syntaks.* Københavns Universitet: Romansk Institut.
- Herslund, M. og F.Sørensen. 1987. *De franske verber 2. En valensgrammatisk fremstilling. II. Klassifikation af Verberne.* København: Samfundslitteratur.
- Herslund, M. and F.Sørensen, eds. 1993a. *The Nordlex Project. Lexical Studies in the Scandinavian Languages. LAMBDA 18.* Handelshøjskolen i København.
- Herslund, M. and F.Sørensen. 1993b. Valence Theory. An Introduction to the Danish Project. In: Herslund and Sørensen 1993a:1-22.
- Herslund, M. and F.Sørensen. 1994. A Valence Based Theory of Grammatical Relations. In: E.Engberg-Pedersen, L.Falster Jakobsen and L. Schack Rasmussen, eds.: *Function and Expression in Functional Grammar*, 81-95. Mouton de Gruyter, Berlin - New York.
- Jespersen, Otto. 1937. *Analytic Syntax.* New York: Holt, Rinehart and Winston (1969).
- Keenan, Edward L. 1984. Semantic Correlates of the Ergative/Absolutive Distinction. *Linguistics* 22.197-223.
- Korzen, H., H. Nølke, H. Prebensen and F. Sørensen. 1983. PC-Grammar: an Alternative? *Acta Linguistica Hafniensia* 18.5-52.
- Langacker, Ronald W. 1991. *Foundations of Cognitive Grammar. Volume II. Descriptive Application.* Stanford: Stanford University Press.
- Lazard, Gilbert. 1994. *L'actance.* Paris: PUF.
- Lehmann, Christian. 1988. Towards a Typology of Clause Linkage. In: J.Haiman and S.A.Thompson, eds.: *Clause Combining in Grammar and Discourse*, 181-225. Amsterdam: John Benjamins.
- Martinet, André. 1960. *Éléments de linguistique générale.* Paris: Armand Colin.
- Martinet, André. 1962. *A Functional View of Language.* London: Oxford University Press.

- Martinet, André. 1985. *Syntaxe générale*. Paris: Armand Colin.
- Pedersen, J., E.Spang-Hanssen og C.Vikner. 1980. *Fransk grammatik*. København: Akademisk Forlag.
- Searle, John R. 1969. *Speech Acts. An Essay in the Philosophy of Language*. Cambridge: The University Press.
- Strawson, Peter F. 1974. *Subject and Predicate in Logic and Grammar*. London: Methuen.
- Sørensen, Finn. 1988. Indice d'infinitif ou préposition. Comment intégrer cette distinction dans un analyseur. In: Herslund et al. 1988:223-233.
- Sørensen, Finn. 1993. The Adject Constraint. In: Herslund and Sørensen 1993a:63-73.

¹ Vi opdager nu, august 1994, at termen faktisk er blevet brugt før: Lazard 1994 citerer et arbejde af J.Feuillet, »Les fonctions sémantiques profondes«, *BSL* 75/1, 1-37, 1980, hvor termen 'adjet' bruges om visse stedsadverbialer (stort set svarende til vores A_{loc}).